

Датум: 15. децембар 2015.

ИЗВЕШТАЈ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ, КАНДИДАТА И МЕНТОРА ЗА ИЗРАДУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 4. новембра 2015. године образовало је Комисију за одобрење теме за израду докторске дисертације коју је **мр Миланка Бабић Вукадинов** пријавила под насловом *Слика света у романима Добрице Ћосића*.

Састав комисије:

1. **Др Предраг Петровић**, доцент за ужу научну област Српска књижевност, предмет Српска књижевност 20. века, изабран 2013. на Филолошком факултету, Универзитета у Београду.
2. **Др Јован Делић**, редовни професор за ужу научну област Српска књижевност, предмет Српска књижевност 20. века, изабран 2009. на Филолошком факултету, Универзитета у Београду.
3. **Др Милан Радуловић**, научни саветник Института за књижевност и уметност, руководиоца пројекта за теорију књижевности, изабран 2013. на Институту за књижевност и уметност у Београду.

II БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Миланка Бабић Вукадинов рођена је 27. октобра 1958. године у Параћину. На Филолошком факултету у Београду дипломирала 1982. (тема: „Марко Краљевић и руске билине“) и магистрирала 2001. (тема: „Живот и књижевно дело Љубице Ивошевић Димитров“). Ради у Библиотеци града Београда.

III БИБЛИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Кандидаткиња за сада нема објављене научне радове. Комисија је сугерисала кандидаткињи да пре одбране докторске дисертације мора имати објављен бар један рад у релевантном научном часопису.

IV ОЦЕНА ДА ЈЕ КАНДИДАТ ПОДОБАН ДА РАДИ ДИСЕРТАЦИЈУ

Увидом у магистраси рад кандидаткиње комисија сматра да мр Миланка Бабић Вукадинов испуњава услове за израду докторске дисертације.

V ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ПРЕДЛОЖЕНОГ МЕНТОРА

За ментора је предложен др Предраг Петровић, доцент Филолошког факултета Универзитета у Београду, Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима.

Библиографија ментора са најмање 5 јединица релевантних за област из које се ради докторска дисертација:

1. „О неким одликама књижевног лика у српској прози почетком двадесетог века”, *Књижевност и језик*, год. 51, бр. 1-2, Београд, 2004, стр. 185-192.
2. *Авангардни роман без романа: поетика кратког романа српске авангарде*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2008, стр.349.
3. „Кинематографско писање романа (Крила Станислава Кракова)”, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. 54, св. 3, Нови Сад, 2006, стр. 511-527.
4. „Енциклопедијски облик авангардног романа”, *Годишњак Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима*, год. II, Београд, 2006, стр. 127-163.
5. „Роман приповеда о себи“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. 54, св. 2, Нови Сад, 2006, стр. 63-89.
6. „Надреализам и роман”, *Књижевна историја*, књ. 39, бр. 133, Београд, 2007, стр. 503-513.
7. „Андрићев *Омерпашалатас* као роман о уметнику”, *Зборник радова 41. међународног састанка слависта у Вукове дане*, Међународни славистички центар, Београд, 2012, стр. 555 -563.
8. *Откривање тоталитета: романи Растка Петровића*, Службени гласник, Београд, 2013, стр.275.
9. „Чиме нахранити роман?”, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. 61, св. 1, Нови Сад, 2013, стр. 175–193.
10. „Први модерни (анти)ратни роман“, *Летопис Матице српске*, књига 493, свеска 1-2, Нови Сад, јануар-фебруар 2014, стр. 53–61.

Комисија сматра да доц. др Предраг Петровић испуњава све услове за ментора ове докторске дисертације за област српска књижевност.

VI ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ

1. Формулација назива тезе *Слика света у романима Добрице Ћосића* подразумева детаљано и систематично тумачење поетике романа Добрице Ћосића. Комисија закључује да је назив тезе прикладан и да добро репрезентује суштину предложене теме истраживања.

2. Предмет истраживања је књижевно дело Добрице Ћосића, односно романи: *Корени* (1954), *Деобе I-III* (1961), *Време смрти I-IV* (1972-1979), *Грешник* (1985), *Отпадник* (1986), *Верник* (1990), *Време власти I-II* (1996, 2007). Тема је захтевнија од онога што се да закључити из самог наслова. Од кандидата она захтева да добро познаје сва Ћосићева прозна остварења и да укаже на статус његових романа у критици и историји о књижевности. Требало би се осврнути и на проблем историјског романа и на његову традицију у српској књижевности, на однос Добрице Ћосића према историји, а онда прећи на анализе романа. Комисија закључује да је предложени предмет истраживања својом сложености, актуелношћу и значајем у областима израде докторске дисертације.

3. Библиографија прелиминарних истраживања. Кандидаткиња је приложила библиографију од 54. библиографске јединице релевантних за истраживање, овде их наводимо у целини:

1. Форстер, Едвард Морган: Аспекти романа, Нови Сад, 2002
2. Јеремић, Љубиша: Историја и утопија у делима Добрице Ћосића, Трстеник, 2005
3. Андрејевић, Даница: Антајски мит и идеологија у два романа Добрице Ћосића, [Српски роман XX века], Београд, 1998
4. Бандић, Милош: Отпадник и пад романа, [Политика], Београд, 1985
5. Бандић, Милош: Петнаест романописаца: структура и стилови, [Књижевност], Београд, 1992
6. Божић, Снежана: Композиција романа Деобе Добрице Ћосића, Ниш, 1992
7. Велмар Јанковић, Светлана: Нови роман Добрице Ћосића, [Књижевност], Београд, 1955
8. Велмар Јанковић, Светлана: Примери унутрашњег монолога, [Књижевност], Београд, 1963
9. Винавер, Станислав: Добрица Ћосић, Далеко је сунце, [Република], Београд, 1951
10. Вуковић, Владета: Корени Добрице Ћосића, Приштина, 1998

11. Вранички, Предраг: Могуће још није и стварно, [Књижевност], Београд, 1983
12. Радуловић, Милан: Роман Добрице Ћосића, Београд, 2007
13. Радуловић, Милан: Метафизички и религијски мотиви у делу Добрице Ћосића, Трстеник, 2009
14. Вучковић, Радован: Модерни роман двадесетог века, Источно Сарајево, 2005
15. Вучковић, Радован: Романи Добрице Ћосића, Нови Сад, 2009
16. Деретић, Јован: Историја српске књижевности, Београд, 2007
17. Николић, Коста: Српска књижевност и политика (1945-1991)
18. Писац и историја, Зборник радова о Добрици Ћосићу, Трстеник, 2005
19. Гавриловић, Зоран: Време смрти- надсмислови историје, Ријека, 1977
20. Гавриловић, Зоран: Добрица Ћосић: Време смрти I-IV, Београд, 1985
21. Глигорић, Велибор: „Далеко је сунце“ Добрице Ћосића, Београд, 1962
22. Ђукић, Славољуб: Ловљење ветра. Политичка исповест Добрице Ћосића
23. Егерић, Мирослав: Роман као субјективна епопеја: о роману „Време смрти“, Нови Сад, 1982
24. Егерић, Мирослав: Велики механизми зла у циклусу „Време зла“ Добрице Ћосића, Нови Сад, 1997
25. Егерић, Мирослав: Време и роман: есеји о романима Добрице Ћосића, Београд, 2002
26. Вулетић, Витомир: О Композицији „Времена смрти“ Добрице Ћосића, Ваљево, 1992
27. Димитријевић, Коста: Мемоарски текстови Добрице Ћосића, Нови Сад, 2005
28. Игњатовић, Срба: Бајка, нова фаза Добрице Ћосића, Београд, 1961
29. Јоковић, Мирољуб: Јунак у времену смрти, Београд, 1988
30. Калезић, Василије: Композиција идеја и ликова у романима Добрице Ћосића, Београд, 1971
31. Кољевић, Светозар: Добрица Ћосић као сведок епохе, Трстеник, 2009
32. Леовац, Славко: Мит и поезија, Сарајево, 1960
33. Михајловић Михиз, Борислав: Корени, Београд, 1988
34. Негришорац, Иван: Корени Добрице Ћосића и стратегија читања, Београд, 2004
35. Недељковић, Драган: Роман о старењу, Нови сад, 2007
36. Палавестра, Предраг: Послератна српска књижевност; Београд, 1972
37. Петровић, Миодраг: Добрица Ћосић: Верник, Ниш, 1990
38. Петровић, Миодраг: Србија у „Времену смрти“, Ниш, 1992
39. Пијановић, Петар: Корени, традиција, ново време, Београд, 1982
40. Поповић, Радован: Време писца: животопис Добрице Ћосића, Београд, 2000
41. Селенић, Слободан: Човек тражи ђавола, Београд, 1967

42. Стошић, Душан: Прозно књижевно дело: појаве, суштина, читање, Београд, 2001
43. Џацић, Петар: Из дана у дан, Београд, 1996
44. Тимченко, Николај: Одбрана ангажоване литературе, Београд, 1965
45. Стипчевић, Никша: Судбина идеолошког човека, Нови Сад, 1997
46. Стипчевић, Никша: Учитавања, Београд, 1999
47. Срећковић, Милутин: Зло као апорија историје у човековој судбини, Београд, 1990
48. Руђинчанин, Бошко: Завичаји Добрице Ћосића, Трстеник, 2009
49. Писац је рођен: критичари о делу Добрице Ћосића, београд, 1991
50. Тубић, Ристо: Историографска позадина у роману „Време власти“Добрице Ћосића, Нови Сад, 2008
51. Стојановић, Светозар: Бољшевизам и стаљинизам у романима А.Кестлера И Д.Ћосића, Београд,1989
52. Мирковић, Чедомир: Под окриљем нечастивог: шездесет и шест савремених српских романсијера, Београд, 1996
53. Ђорђевић, Милентије: Идеализација и идеологизација прошлости у романима Добрице Ћосића, Ниш, 2009
54. Вуковић, Гордана: Прилог времена садашњег у делима Добрице Ћосића,[Прилози проучавању језика], Нови Сад, 1970.

4. Основни *циљеви истраживања*. Циљ истраживања је романескно стваралаштво једног од најзначајнијих српских писаца 20. века, који је оставио један од најобимнијих романсијерских опуса у српској књижевности. За роман „Време смрти“ Драган Недељковић је говорио да је то српски „Рат и мир“, а за „Деобе“ Јован Деретић је написао да је српски „Тихи Дон“. Дело Добрице Ћосића је незаобилазно у историји српске књижевности друге половине 20. века и недовољно је истражено. О делу овог ствараоца написано је више монографских студија, које ипак, нису дале целовитији приказ којим бисмо били задовољни, а највећи број истраживања је био фрагментаран и углавном обимом чланака. У свом стваралаштву Ћосић је имао више фаза и неопходно је проучити их. Разноврсност, обимност и комплексност дела, утицај у друштву утиру пут потврди тезе да је Добрица Ћосић један од најзначајнијих творца савременог српског романа, стваралац чији су романи поетска историја српског народа. Главни задатак овог рада је да се истраже историјске, психолошке, социјалне, идеолошке нити којим плете романескну структуру свог дела, преузимање модерне технике приповедања (унутрашњи монолог, преплитање димензије времена), међусобни однос ликова, елементе традиције и модернизма у романима као и елементе породичног романа.

Основна *хипотеза* рада је да романи Добрице Ћосића представљају поетичку целину која се може посматрати у контексту модерног српског романа. Унутар те целине могу се пратити промене у приповедачким поступцима и тематском усмерењу али оне су у знаку континураних промена у поетици овога аутора.

5. Очекивани резултати. Очекује се да ће дисертација дати одговоре на питања о месту Добрице Ћосића и његових романа у развоју српског историјског романа, затим да анализира структуру и значење Ћосићевих, првенствено, приповедачких поступака, књижевних јунака и тематске усмерености.

6. План рада. Кандидаткиња намерава да проучи структурне елементе Ћосићевих романа: теме, ликове, историјску грађу и њену уметничку трансформацију, улогу наратора у делу, облике казивања, језик, композицију романа, идеолошке нити Ћосићевог дела, односно најширу слику света коју је осликао Добрица Ћосић, а то је слика Србије 19. века, кнежевина Србија, Србија трагична и величанствена у Великом рату, подељена Србија у Другом светском рату и поратном, комунистичком времену. Тема романа Добрице Ћосића је историја Србије и трагична судбина српског народа у протекла два века и зато су код читалаца и књижевне критике доживљени као романсирана историја нашег народа или како је сам писац рекао да је то „романескни циклус о људској судбини на српској земљи“. Прича о Катићима и Дачићима, започета у „Коренима“ (1954) а завршена романом „Време власти“ (2007), је историја породица која прераста у историју Србије, тј. преплитањем историјских нити ствара породични роман. На књижевну позорницу Ћосић је извео јунаке, који су плод његове маште, јунаке који су инспирисани стварним историјским ликовима и стварне историјске ликове са њиховим именима и презименима и биографијама (Пашић, војвода Мишић, Апис, престолонаследник Александар, краљ Петар, Ћилас, Ранковић) , што чини јединствену позорницу романа коју су направиле пишчева машта и историја, где ће сваки нови роман дати слику друге епохе и однос јунака у њој, које писац реконструше по идеолошкој, социјалној, психолошкој структури. Србија Адама Катића није ни налик Србији Богдана Драговића, као што ни ова два јунака, осим трагичне судбине, нису иста. Главни ликови, Катићи и Дачићи и њихови потомци, морају се посматрати у најширем контексту, од Прерова до Београда, од времена Карађорђевих устаника до Брозових отпадника. Њиховом карактеризацијом и индивидуализацијом писац гради прототипове преко којих даје слику Србије у двовековном трајању. Или како је сам Ћосић једном рекао: „Писац „историјског романа“ врши трансфер свог искуства у сиже и тему узету из историје“. Све ово се одражава на карактеризацију ликова, где су они у „Коренима“ више плод пишчеве конструкције, док у „Времену власти“ добијају обресе стварних ликова, можда зато што је и та временска дистанца између стварне историје и писања романа била

кратка. У свом стваралаштву Ћосић прави цео лук: од романа „Далеко је сунце“, где (и када) подржава комунистичку идеологију до романа „Време зла“, где и (када) јој се оштро супроставља, чиме отвара нове проблеме: проблем истине и проблем одговорности за издају свега, од идеологије до људи, да би у самој завршници свог стваралачког опуса до романа „Време власти“, где и (када) говори о појави посткомунистичког доба. Кандидаткиња намерава да испита проблем историјског романа, Ћосићев однос према историји и промене до којих је у његовом стваралаштву и животу долазило, као и уметничка надоградња у романима, поступак када ликови постају носиоци одређених идеја и поступак како је насликао историјске ликове. Намерава да користи иманентну анализу у покушају да докаже да еволуцијом пишчевих ставова долази и до еволуције у приповедачком поступку. Историјске теме постају рам и кичма око које се плету судбине књижевних јунака и они осликавају и социолошку и психолошку и идеолошку структуру романа. Важно је установити да до промене у доживљавању света није дошло само због сукова са КПЈ, већ су и уметничке природе, јер је сâм Добрица Ћосић пратио модеран развој психологије, социологије и покушао кроз сублимацију досегнутих сазнања да дâ истинитију слику идеологије и уметнички убедљиву слику епохе, њених јунака. И „тим личним искуством он сазнаје и тумачи епоху, односно оне садржаје историје који су блиски његовом искуству, идејама, осећањима. По том искуству бира и грађу, тј. документа. Тако историја постаје пишчево пројектовање прошлости, у ствари његова лична субјективна историја, његов рат, његова револуција, његов војни, политички, истраживачки, стваралачки, авантуристички чин“, тумачи сâм писац свој стваралачки чин. Без сумње свој историзам, како откривају истраживачи, Ћосић је заснивао на разумевању духа времена о коме пише, што је аксиом, и данас писца историјских романа. Ћосићево схватање историје је схватање епохе о којима пише као времену трагичних заблуда и трагичног положаја човека иу историји („Сваки вредан „историјски роман“ је хуманстичка критика историје и одбрана човека свешћу о његовом трагизму. “Историјски роман“ је суђење историји, онако како је Шекспир чинио у својим драмама о краљевима, онако како је Толстој у „Ани Карењиној“ судио животу“, прецизира Ћосић). Историја је један од најважнијих сегмената његовог стваралачког поступка и он је писац који је на велика врата увео српску националну историју у српску (југословенску) књижевност, у роману „Време смрти“, и не оставља је све до напуштања комунистичке идеологије у својим последњим романима. Оно што је важно за стваралаштво овог писца је да он није вршио пуку реконструкцију историјских догађаја већ даје уметничку слику тих епоха, па зато и одговара продици војводе Мишића на примедбу о нетачној слици војводе у роману, да је то његов војвода Мишић, а не онај из историје. Бранио је право писца да буде стваралац уметничког света којим ће дубље сагледавати историју, људе у њој, њихове поступке, уметничко схватање „суштине

историјских процеса“ при чему се „демистификује и та историја и разноразне идеолошке заблуде“ и покушава да се допре до суштаствене истине о трагичној историји Срба, како је било и шта их чека у будућности. Ако је историјска епоха (Кнежевина Србија 19. века) рам у коме се одиграва драма Катићевих и Дачићевих, са „Временом смрти“ историја није само рам но и кичма пишчевог приповедачког поступка и то остаје до последњег романа „Време власти.“ Кроз романе се прате идеологије које су прекриле Србију, од радикалских до комунистичких и разлаза са њом и како се све то преламало преко шире друштвене заједнице и преко појединаца, па Добрица Ћосић даје себи задатак да разори идеолошке лажи којом је била обавијена стварност ондашње Југославије, која се упркос прокламованом братству и јединству распада у застрашујућем грађанском рату. Његови романи су зато аутентична слика трагичних епоха српског народа, неоставрених идеала и појединаца и заједнице. Самим тим што приповеда о српској историји, кроз причу о Катићима и Дачићима из Прерова, у периоду: крај 19. века и читав 20. век, Ћосић је један од наших најзначајнијих писаца историјског романа. А кроз тај свој велики историјски роман написао је и породични роман, што је материјал довољан за посебан рад.

7. Методе истраживања. Кандидаткиња у раду намерава да се примени аналитичку методу пратећи промене и специфичности приповедачког поступка од другог објављеног романа „Корени“ до последњег „Време власти“, као и тематику сваког романа, анализу књижевних јунака, поступак њихове индивидуализације и карактеризације у одређеним историјским тренуцима, који обухвата и њихово физичко делање као последицу њиховог однос према идеологији, историјским догађајима, чије разумевање и неразумевanje твори њихову трагичну природу. Ћосић је својим поетским даром дошао до иновација у обликовању историјске грађе што га је одмах са првим романом „Далеко је сунце“ издвојило из масе писаца која је црно-бело приказивала НОБ, да би временом коришћењем нових приповедачких елемената (изузетна улога унутрашњег монолога, уметничко функционисање полилога као средства за испољавање масе као књижевног јунака, уношење документарног материјала, слојевита лексика) постао особена стваралачка појава која се приближила и постмодернистима, а што му је отворило још неке видике на свет који га окужује, на идеологију и књижевност обogaђујући српски историјски роман. Ако постмодернизам истинитост историје своди на претпоставку истинитости, код Ћосића то бива осликано виђењем сваког јунака, па истина о (свакој) власти сагледана је из различитих углова и свака је истина за себе, романескни Рашомон, чиме се постиже осветљавање неке појаве са најразличитијих аспеката. Или, како су неки истраживачи приметили да је то исписивање српске историје у новом тумачењу. Приповедачка техника Добрице Ћосића се мењала, у периоду од готово шест

деценија, од романа „Далеко је сунце“ из 1951. године, до „Корена“, преко „Бајке“, па романа „Време смрти“ и незаобилазних „Деоба“ и на крају, до двотомног романа „Време власти“ из 2007., што је утицало на уметничко обликовање приче, коришћење документарне грађе и њено транспоноване у роман, на психолошку нијансираност ликова, избор тема, језичке грађе, мотива. Анализа ликова, њихов међусобни односи, њихов однос према идеологији, њихови заноси и разочарења, показује сву раскош песниковог талента да их учини уметнички убедљивим и животним, а да истовремено творе чврсто јединство са радњом и временом. Ћосићево познавање и разумевање механизма власти доприноси уметничкој уверљивости у стварању књижевних јунака и осликавању епоха и трагичном удесу који његови јунаци доживљавају, сви свако на свој начин и примерен времену у коме живи и ономе у шта верује. Трагичне судбине читаве галерије ликова (Вукашин Катић завршава пред стрељачким стројем свог разочараног унука Владимира, револуционар Богдан Драговић, коме ће пресудити револуционари, Милена Драговић, најупечатљивији женски лик Добрице Ћосића, умире на гробу свог деде, који је умро сам и разочаран у сина) су слика света званог Србија, оне Србије која није успела да за два века избори свој самостални и особени пут кроз историју којим би изградила и одбранила свој национални идентитет, него тумара прокажена по беспућу и данас. Сваки од ових романа даје слику једног времена и може се читати засебно, али пуноћу добијамо само ако их читамо редом као историју српске продице, као поетску историју Србије. Ових седам романа у тринаест књига Добрице Ћосића су слика света коју нам је оставио да у покушају њеног тумачења откријемо уметничке истине и висине стваралаштва једног од највећих писаца српског језика у другој половини 20. века.

VII ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕНОМ ОЦЕНОМ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ И КАНДИДАТА

Кандидаткиња мр Миланка Бабић Вукадинов испуњава услове за израду докторске дисертације. Ту подобност поткрепљује и исцрпно образложење процеса истраживања и предмета рада.

Тема дисертације *Слика света у романима Добрице Ћосића*, како се могло закључити на основу изнетог образложења, отвара могућности за нове научне резултате и иновативне интерпретације. На основу постављених циљева и очекиваних резултата, комисија констатује да је предложена тема подобна за израду докторске дисертације у области српске књижевности.

На основу наведених података о предложеном ментору (библиографија релевантних научних радова) Комисија констатује да је доц. др Предраг Петровић подобна за ментора предложене докторске дисертације.

На основу свега изнетог, комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да донесе позитивну оцену о подобности кандидата мр Миланке Бабић Вукадинов и предложене теме докторске дисертације *Слика света у романима Добрице Ћосића* а да за ментора именује др Предрага Петровића, доцента на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Београд, 15. децембар 2015. г.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

1. др Предраг Петровић, доцент
2. др Јован Делић, редовни професор
3. др Милан Радуловић, научни саветник